

महाराष्ट्र विधानसभा आश्वासन समितीच्या
बाराव्या व तेराव्या अहवालांतील
शिफारशीच्या अंमलबजावणीबाबत.

महाराष्ट्र शासन
संसदीय कार्य विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक : विसआ-२०१९/२४७/प्र.क्र.८५/सहा
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- ०८ नोव्हेंबर, २०१९.

- वाचा :-** १) शासन परिपत्रक, संसदीय कार्य विभाग, क्रमांक : विसआ-२०१९/प्र.क्र.११/सहा,
दिनांक २६ मे, २०१६ व दिनांक १६ नोव्हेंबर, २०१६.
२) शासन परिपत्रक, संसदीय कार्य विभाग, क्रमांक : विसआ-२०१८/३७७/प्र.क्र.१६६/सहा,
दिनांक १७ जानेवारी, २०१९.
३) शासन परिपत्रक, संसदीय कार्य विभाग, क्रमांक : विसआ-२०१९/१३६/प्र.क्र.५४/सहा,
दिनांक १६ मार्च, २०१९.
४) प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय यांचे पत्र क्रमांक : विसआस/१३२६१/
ड-१४, दिनांक ५ जुलै, २०१९.

शासन परिपत्रक :-

सन २०१५ च्या पहिल्या (अर्थसंकल्पीय) अधिवेशनातील आश्वासनासंबंधीचा बारावा अहवाल व सन २००२ चे पहिले अधिवेशन ते सन २०१४ च्या चौथ्या (हिवाळी) अधिवेशनातील उर्वरित प्रलंबित आश्वासनासंबंधीचा तेरावा अहवाल दिनांक २६ जून, २०१९ रोजी विधानसभेत सादर करण्यात आला आहे. विधानसभा आश्वासन समितीने त्यांच्या अहवालातील मंत्रालयीन विविध विभागांनी केलेल्या आश्वासन पूर्ततेच्या अनुषंगाने अभिप्रायात्मक टिप्पणी करुन काही सर्वसाधारण तसेच विशेष शिफारशी केलेल्या आहेत. त्या सारांशाने सोबतच्या प्रपत्र “अ” मध्ये नमूद करण्यात आल्या आहेत.

२. विधानसभा आश्वासन समितीच्या शिफारशी लक्षात घेता, सर्व विभागीय सचिवांना निदेशित करण्यात येते की, त्यांनी आपल्या विभागाकडे प्रलंबित असलेल्या सर्व विधानसभा / विधानपरिषद आश्वासनांबाबत विभागांच्या संबंधित सह सचिव / उप सचिव यांच्यासह तातडीने आढावा बैठक घेऊन प्रलंबित आश्वासने तात्काळ निकाली काढावीत व आश्वासन पूर्ततेची विवरणपत्रे विधानमंडळाच्या आगामी हिवाळी अधिवेशनामध्ये सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यासाठी संसदीय कार्य विभागाकडे विनाविलंब पाठवावीत.

३. तसेच विभागाकडे प्राप्त होणाऱ्या सर्व आश्वासनांची पूर्तता विहित कालावधीतच करण्याबाबत आपण दक्षता घ्यावी. आश्वासन पूर्ततेच्या विवरणपत्रातील माहिती मा. मंत्री महोदयांनी दिलेल्या आश्वासनांशी सुसंगत व परिपूर्ण आहे याची खात्री करुनच सादर करावी. तसेच, आश्वासन समितीच्या बैठकीस विभागीय सचिवांनी व्यक्तीशः उपस्थित रहावे व संबंधित आश्वासनांची परिपूर्ण माहिती आश्वासन समितीस सादर करण्याची दक्षता घ्यावी, जेणेकरुन समितीचे समाधान होईल. तसेच, काही अपरिहार्य कारणामुळे बैठकीस उपस्थित राहणे शक्य नसल्यास तसे बैठकीपूर्वी किमान तीन दिवस अगोदर मा. समिती प्रमुखांना अथवा समितीच्या सचिवांना निश्चितपणे कळविण्याची दक्षता घ्यावी.

४. विधानसभा आश्वासन समितीने यापूर्वी केलेल्या शिफारशींच्या अनुषंगाने तत्कालीन मा. मुख्य सचिव यांच्या स्तरावरून तसेच, संसदीय कार्य विभागामार्फत यापूर्वी वेळोवेळी सर्व मंत्रालयीन विभागांना संदर्भाधीन अनुक्रमांक १ ते ३ येथील परिपत्रकान्वये सूचना देण्यात आल्या आहेत. तरी, विधानसभा आश्वासन समितीने त्यांच्या बाराव्या व तेराव्या अहवालात निदेशित केलेल्या शिफारशींचे काटेकोरपणे व गांभिर्याने अनुपालन करण्याची दक्षता सर्व मंत्रालयीन विभागांच्या सचिवांनी कटाक्षाने घ्यावी व त्याबाबत केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीला एक महिन्यात सादर करण्यात यावा.

प्रस्तुत शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आले असून, त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०१९११०८१२५४००४८१५ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(अजोय मेहता)

मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
- २) प्रधान सचिव / सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई-४०० ०३२.
(पत्राद्वारे)
- ३) सह सचिव, मुख्य सचिवांचे कार्यालय, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
- ४) सर्व मंत्रालयीन विभाग
- ५) निवड नस्ती.

प्रतिलिपि,

- १) मा. मंत्री / राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
- २) मा. विरोधी पक्षनेते, महाराष्ट्र विधानपरिषद यांचे खाजगी सचिव, विधानभवन, मुंबई-४०० ०३२.
- ३) मा. विरोधी पक्षनेते, महाराष्ट्र विधानसभा यांचे खाजगी सचिव, विधानभवन, मुंबई-४०० ०३२.

शासन परिपत्रक क्रमांक : विसआ-२०१९/२४७/प्र.क्र.८५/सहा,
दिनांक ०८ नोव्हेंबर, २०१९ सोबतचे सहपत्र.

प्रपत्र “अ”

विधानसभा आश्वासन समितीने विधानमंडळास सादर केलेल्या बाराव्या व तेराव्या अहवालातील सर्वसाधारण व विशेष शिफारशी :-

सर्वसाधारण शिफारशी :-

- १) आश्वासनांच्या पूर्ततेची माहिती विहित मुदतीत म्हणजे ९० दिवसांच्या आत प्रशासकीय विभागांनी सादर करणे आवश्यक आहे. तथापि, विविध अहवालांद्वारे वेळोवेळी शासनाच्या निदर्शनास आणून देऊन सुद्धा त्यामध्ये शासनाकडून आश्वासनांची पूर्तता करण्यामध्ये फारशी सुधारणा झाल्याचे समितीला आढळून आले नाही. तथापि, अधिकाऱ्यांद्वारा या बाबींसंदर्भात अक्षम्य विलंब केला जात असल्यामुळे याची जबाबदारी संबंधित अधिकाऱ्यावर निश्चित करून त्यासंदर्भात शासनाने कडक धोरण आखून आश्वासनांची पूर्तता ही कोणत्याही परिस्थितीमध्ये ९० दिवसांच्या आत करण्याबाबत शासनाने एक सर्वकष निर्णय घेऊन या आश्वासनांच्या पूर्ततेबाबत संबंधित विभागाचे उप सचिव तथा सह सचिव यांच्यावर जबाबदारी निश्चित करून आश्वासन पूर्ततेसंदर्भात जाणीवपूर्वक दिरंगाई किंवा हलगर्जीपणा झाल्यास अशा अधिकाऱ्यांविरुद्ध ठोस कारवाई करण्याबाबत धोरण ठरवून निर्णय घेण्यात यावा.
- २) आश्वासनांच्या पूर्ततेसंबंधी जलद गतीने व विहित मुदतीत निपटारा होण्यासंदर्भात संबंधित विभागांच्या विभाग प्रमुखांनी दर तीन महिन्याला विभागाच्या संबंधित उप सचिव / सह सचिव यांचे समवेत आढावा बैठका घेऊन जी आश्वासने सहज पूर्ण करणे शक्य आहे, अशाबाबतीत त्वरेने निर्णय घेऊन त्यासंबंधीचे आश्वासनपूर्तीचे विवरणपत्र संसदीय कार्य विभागास सभागृहाच्या पटलावर ठेवणेसाठी लवकरात लवकर पाठविण्यात यावे. तसेच, याबाबत केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीला एक महिन्याच्या आत विहित मुदतीत पाठविण्यात यावा. या संदर्भात जाणीवपूर्वक दिरंगाई झाल्याचे आढळल्यास अशा अधिकाऱ्यांविरुद्ध ठोस कारवाई करण्याबाबत निर्णय घेण्यात यावा.
- ३) विधानमंडळ सभागृहात मा. मंत्री महोदयांनी आश्वासन दिल्यानंतर लगतच्या अधिवेशनात आश्वासनांच्या पूर्ततेची विवरणपत्रे सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात यावी, हा उद्देश असून विधानसभेच्या नियमानुसार आश्वासनांच्या पूर्ततेबाबत ९० दिवस इतक्या कालावधीची मर्यादा घालून दिली आहे. सदर मर्यादेचे उल्लंघन कोणत्याही परिस्थितीत होऊ नये, यासाठी संबंधित विभागाच्या उप सचिव / सह सचिव दर्जाच्या अधिकाऱ्यांवर जबाबदारी निश्चित केल्यास आश्वासनांची पूर्तता ही वेळेत होऊ शकेल. मंत्रालयीन विभागांनी आश्वासनांची पूर्तता संसदीय कार्य विभागाकडे करताना विवरणपत्रे “सॉफ्ट कॉपी” मध्ये घेऊन संसदीय कार्य विभागाकडे सादर करावी व संसदीय कार्य विभागाने अशा एकत्रित जमा झालेल्या सर्व आश्वासनांची पूर्तता एकत्रित “सॉफ्ट कॉपी” मध्ये घेऊन ती विधानमंडळाकडे सादर करावी व

अशा एकत्रित केलेल्या विवरणपत्राची माहिती शासनामार्फत वेळोवेळी पटलावर ठेवण्यात येणाऱ्या वर्षनिहाय व प्रत्येक अधिवेशननिहाय आश्वासनांच्या पूर्ततेबाबतची कार्यवाही विवरणपत्रासह सादर करावी.

- ४) आश्वासनांच्या पूर्ततेबाबत मंत्रालयीन विभागांकडून समितीपुढे ठेवण्यासाठी पाठविण्यात येणाऱ्या विवरणपत्रात आश्वासनांचे विषय, मा. मंत्री / राज्यमंत्री महोदयांकडून सभागृहात देण्यात आलेले आश्वासन व करण्यात आलेल्या कार्यवाहीबाबतचा विभागाने केलेला उल्लेख यामध्ये बऱ्याच वेळेला विसंगती व तफावत आढळून येत असते. आश्वासनांचा विषय व त्याच्या पूर्ततेबाबतदेखील तफावत दिसून येत असते. याचाच अर्थ संबंधित अधिकारी हे वेळ मारून नेण्यासाठी समितीपुढे हलगर्जीपणाने आश्वासनांची पूर्तता करीत असतात. आश्वासनांची पूर्तता ही विषयाच्या अनुषंगाने सुसंगत व परिपूर्ण असणे आवश्यक आहे. समितीच्या बैठकीत पहिल्या वाचनाच्या वेळी आढळून येणाऱ्या त्रुटीबाबत समिती गांभीर्याने घेत असून यापुढील काळात समितीसमोर ठेवण्यात येणाऱ्या आश्वासनांच्या पूर्ततेबाबतची विवरणपत्रे ही कोणत्याही परिस्थितीत मा. मंत्री महोदयांनी सभागृहात दिलेल्या आश्वासनांशी सुसंगत व आश्वासनांच्या कक्षेत असल्याबाबत खात्री करूनच समितीकडे परिसृत करावीत. तसेच, आश्वासनांचे विवरणपत्र सभागृहाच्या पटलावर विहित कालावधीत ठेवण्यासाठी शासनाने कडक धोरण आखावे, असे समितीचे मत आहे. हे सर्व करून सुद्धा जाणीवपूर्वक व हेतूपुरस्सर संबंधित विभागाच्या उप सचिव / सह सचिव दर्जाच्या अधिकाऱ्यांकडून दिरंगाई व कर्तव्यात कसूर होत असल्यास सर्वंकष निर्णय घेऊन त्या अधिकाऱ्यावर शिस्तभंगाची कार्यवाही करावी व त्यासंबंधीचे तातडीने परिपत्रक निर्गमित करून त्याबाबतचा अहवाल विधानसभा आश्वासन समितीला एक महिन्याच्या आत सादर करण्यात यावा.

विशेष शिफारस :-

विभागीय सचिवांच्या साक्षीच्या वेळी संबंधित विभागीय सचिव / प्रधान सचिव अनेकदा या ना त्या कारणावरून समितीसमोर साक्ष देण्यास अनुपस्थित असतात किंवा उपलब्ध होत नाहीत. त्यांच्या अनुपस्थितीत त्यांच्याऐवजी त्यांच्या विभागातील सह सचिव / उप सचिव / अवर सचिव दर्जाच्या अधिकाऱ्यांना साक्षीसाठी हजर राहण्यासाठी सांगितले जाते. असे अधिकारी समितीसमोर परिपूर्ण माहिती देऊ शकत नसल्यामुळे समितीला निर्णयाविना बैठका पुढे ढकलाव्या लागतात. याबाबत समितीने तीव्र नाराजी व्यक्त केली असून शासनाच्या संबंधित अधिकाऱ्यांच्या या भूमिकेचे कठोर शब्दात अहवालात नापसंती नमूद केली आहे. संसदीय लोकशाहीमध्ये समित्यांचे अनन्य साधारण महत्त्व लक्षात घेता, राज्य शासनाचे अधिकारी समितीच्या सर्व प्रश्नांची उत्तरे देण्यास बांधील असतांना समितीच्या बैठकीत आश्वासित केलेली माहिती विहित वेळेत न देणे आणि समितीसमोर समाधानकारक उत्तर न देता माहिती सादर केली जाईल, असे आश्वासित केले जाते. यावरून संबंधित

विभागाचे अधिकारी हे समितीसमोर येताना संबंधित आश्वासनांची परिपूर्ण माहिती घेऊन उपस्थित राहणे आवश्यक असल्याने शासनाच्या मुख्य सचिवांमार्फत सर्व विभागांना कडक शब्दात पत्राद्वारे निदेश देण्याबाबत आश्वासन समितीने विशेष शिफारस केली आहे.
